

תקיעות בלחש ובחזרת הש"ץ²⁷

ידועים שני מנהגי ישראל ביחס לתקיעות של ראש השנה על סדר הברכות. יש התוקעים גם כשהציבור מתפלל את תפילת הלחש. על פי מנהג זה כשכל אחד מן הציבור מגיע לסוף ברכת מלכויות הוא מפסיק וממתין עד שיתקע הש"ץ למלכויות, וממשיך בתפילתו עד סוף ברכת זכרונות. כאן הוא ממתין שוב לש"ץ שיתקע, וממשיך עד סוף ברכת זכרונות וממתין לתקיעת זכרונות. מלבד תקיעות אלה תוקעים גם בסיום הברכות של חזרת הש"ץ, כך שבין התקיעות דמיושב ושני סדרי התקיעות על סדר הברכות יש תשעים קולות. כדי להשלים למאה קולות כפי מנהג הגאונים, תוקעים עוד עשרה קולות לאחר התפילה (בדרך כלל באמצע הקדיש שאחר התפילה).

המנהג האחר הוא שלא לתקוע כלל בתפילת הלחש, אלא רק בחזרת הש"ץ. כך שעד סיום חזרת הש"ץ על תפילת המוסף תקעו ששים קולות. ארבעים קולות נוספים – להשלמת מאה הקולות תוקעים אחרי התפילה.

במנהג הראשון יש קושי מעשי ברור, בעצם הצורך להמתין באמצע התפילה בלחש לש"ץ שיתקע. כמו כן מי שעדיין לא הספיק לסיים את הברכה שומע את התקיעות שלא על סדר הברכות שכתפילתו. ב"אבני נזר" (או"ח סימן תמ"ה) כתב:

"זמעיד אני ששמעתי מחמי אדמו"ר הקדוש זצ"ל מקאצק בזה הלשון "עוד אני עוסק במלכויות ותוקעים לזכרונות".

הנקודה שהוכיח ה"אבני נזר" ממנהגו של הרבי מקוצק היתה שהוא לא הקפיד שימתינו לו, ולא חשש שהתקיעות אינן על סדר ברכותיו בתפילת הלחש שלו. מסקנתו של ה"אבני נזר" בתשובה זו ובבאה אחריה היא שמן הדין יש לבטל את מנהג התקיעות בלחש, שאין לו מקור בהלכה אלא בקבלה בלבד, ואינו יאות אלא "לגדולי הערך כמותם (האר"י ז"ל, הבעש"ט ותלמידיהם)".

לכאורה מקור מנהג התקיעות בלחש הוא מדברי הגאונים, במובא מהם בערוך ערך ערב, שהובאו דבריו בתוס' (ר"ה ל"ג ע"ב ד"ה שיעור תרועה):

"דהלין דמחמירין ותוקעין שלשים כדיתבין ושלשים בלחש ושלשים על הסדר : כנגד מאה פעיות דפעיא אימיה דסיפרא ואלין עשרה אינון כשגומרין כל התפילה וכו'".

הרי שמנין מאה קולות מורכב גם משלושים התקיעות בלחש. הנה שעל פי מנהגנו לתקוע מאה קולות, שמקורו ללא ספק בדברי הגאונים, צריך לתקוע בלחש.

²⁷ פורסם בדף הקשר של ישיבת 'שבות ישראל' התשנ"ו.

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כְהֵן

אלא שה"אבני נזר" דייק דווקא מלשונו של הערוך שאין הדבר כן. הערוך כינה את התקיעות שבלחש "שלישים בלחש", ואת התקיעות של חזרת הש"ץ "שלישים על הסדר", הרי שהתקיעות שבלחש אינן על הסדר. מהו הסדר? סדר הברכות כמובן, עשרה קולות למלכויות עשרה לזכרונות ועשרה לשופרות, כפי שפירש רש"י על המשנה בראש השנה שם ד"ה "סדר תקיעות שלש – אחת למלכויות אחת לזכרונות ואחת לשופרות". אלא שמחמת הספק מהי תרועה הפכו שלשה סדרי התקיעה – תרועה – תקיעה משלשה קולות לעשרה קולות. סדרת עשרה קולות לאחר כל אחת מן הברכות של מוסף של ראש השנה. ומדוע לא כינה הערוך גם את התקיעות בלחש "תקיעות בלחש על הסדר". ואם היה רצונו להבדיל דווקא בין התפילה בלחש לחזרת הש"ץ שיאמר "שלישים בלחש ושלישים בחזרה", ולא לכנות דווקא את התקיעות של חזרת הש"ץ בשם "שלישים על הסדר". אלא שלעולם באמת אין התקיעות בלחש נתקעות על הסדר, אלא באופן אחר.

בראש השנה (דף ל"ד ע"ב) איתא:

"רב פפא בר שמואל קם לצלויי. אמר ליה לשמעיה כי נהירנא לך (לסימן שסימתי הברכה – רש"י) תקע לי. אמר ליה רבא לא אמרו אלא בתבר עיר (חבורת ציבור, אבל יחיד מברך את כולו ואח"כ תוקע תשע תקיעות – רש"י)."

הרי שלשיטת רש"י בתפילת יחיד תוקעים בתפילה, אבל לאחר סיום הברכות ולא באמצעיתן על הסדר, וזה מה שמען רבא כנגד רב פפא בר שמואל. ואף שלהלכה נפסק (שו"ע אר"ח סימן תקצ"ב סעיף ב') שיחיד אינו מפסיק לתקוע בברכות, ואפילו יש לו מי שיתקע לו, ובהגה: אלא תוקעים לו קודם שיתפלל מוסף, הרי שאין היחיד תוקע בזמן תפילת הלחש כלל, ואפילו לא לאחר שגמר הברכות, מכל מקום הערוך סבר כרש"י, שיחיד תוקע כשסיים הברכות, אבל עדיין בתוך תפילתו. וזה פשר מה שכתב שתוקעים שלישים קולות בלחש, ולא כתב על הסדר. שבאמת התקיעות לשיטתו הן בלחש, דהיינו בזמן התפילה בלחש, אבל לא על סדר הברכות אלא לאחריהן.

אבל להלכה, שאין תוקעים באמצע התפילה כלל, אלא רק לאחריה, לא סבירא לן כערוך וכרש"י ואין תוקעים בלחש כלל, אלא משלימים למאה קולות באופן אחר.

מכל מקום לדעת ה"אבני נזר" אין דין תפילה בלחש של הציבור שונה בכלל מדין תפילת הלחש של היחיד. התפילה בציבור בראש השנה היא חזרת הש"ץ דווקא, ובה תוקעים על סדר הברכות.

והנה במשנה (ר"ה ל"ג ע"ב) נחלקו רבנן שסברו שכשם ששליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב, עם רבן גמליאל שסבר ששליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן. ואיתא בגמרא (ל"ה ע"א) שמודים חכמים לרבן גמליאל בברכות של ר"ה ושל יוה"כ. וכן נפסק בטור ס' תקצ"א שש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן. ושם (ל"ד ע"ב) תניא:

"אמרו לו לרבן גמליאל לדבריד למה צבור מתפללין (בלחש – רש"י), אמר להם כדי להפדיר שליח צבור תפלתו."

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

הרי שבראש השנה חזרת הש"ץ היא היא תפילת הציבור. וממילא ניתן להבין כי תפילת הלחש אינה תפילת הציבור, אף שהיא נעשית בכינופיא. אבל עדיין הדבר צריך טעם, מדוע דווקא בתפילת הציבור תוקעים על סדר הברכות ולא בתפילת הלחש אף שהיא נחשבת תפילת היחידים. ועוד, מדוע חייבו את הציבור דווקא להתפלל כדי להסדיר שליח צבור תפלתו, כשאינם יוצאים ידי חובה בתפילה זו, מוטב שיעסקו בתורה או בשמחת יר"ט עד שיסדיר שליח צבור תפלתו.

ונראה שיסוד תקנת התקיעות על סדר הברכות הוא במה שאיתא בר"ה (ל"ד ע"ב):

"אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות. מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה, ובמה – בשופר".

בדרך כלל אין אנו מקיימים את מצוות היום של יום טוב באמצע התפילה. אין נוטלים לולב ואין אוכלים מצה ומקדשים על הכוס אלא לאחר התפילה, ומה נשתנו התקיעות? בהכרח שאין תפילת ראש השנה כשאר התפילות.

גדולי החסידות פרשו "כדי שתמליכוני עליכם" הרי שבינתיים (עד שתאמרו מלכויות) איני מולך עליכם. שכן מלכותו יתב' נמוגה כביכול מן העולם ומתרחקת, וממתין הוא יתב' שבניו יבקשו את מלכותו וימליכו אותו עליהם ואז ימלוך הוא עליהם כפי שבקשו. ה"אבני נזר" מביא בשם בעל חידושי הרי"מ כי "מרחוק ה' נראה לי" הוא סוד ראש השנה. והיינו שמחמת הריחוק שמתרחק הוא כביכול מאתנו, אנו למדים לאהבה אותו ולבקשו.

כל תפילה, בחול, בשבת וביום טוב היא בגדר בקשה. בין אם זו בקשה להנחלת שבת קדשו לנו, או שישאנו את ברכת מועדיו לחיים ושלום לשמחה וששון, אנו מבקשים, ואם יעלה הרצון מלפניו יעשה את בקשתינו. "מקדש השבת" שבתפילה אינו דומה ל"מקדש השבת" שבקידוש היום על הכוס. הראשון הוא בגדר בקשה – שיקדש את השבת במלואה על ידי הנחלתה לנו, והשני – שבה על שקידש את השבת. כיוצא בזה "מקדש ישראל והזמנים" שבתפילה הוא בקשה שיקדש את ישראל בקדושת הזמנים.

בראש השנה אין זו בקשה בעלמא שתתמלא אם יעלה הרצון מלפניו. הרצון כבר עלה והוא ממתין לנו בלבד. "א-לוקינו וא-לוקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו בכבודך" אינה רק בקשה אלא הצהרה שאנו מבקשים את מלכותו בעולם וממליכים אותו עלינו כפי שצווה. וממילא זו הצהרה המגשימה את עצמה. מייד כשאנו מבקשים את מלכותו, נעשה הוא מלך עלינו. כדי להדגיש עניין זה, ולהבדיל תפילה זו משאר התפילות של השנה תקנו חכמים שנאמר "מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון" ונתקע כפי שתוקעים לכבוד המלכים. כיוון שהוא כבר מלך עלינו, צריך לתקוע לפניו, כמו שכתב רבינו סעדיה גאון. וכן נאמר "זוכר הברית" ומייד תזכר ברית אבותינו אתו יתב', הברית שבה התחייבנו לעבדו במסירות נפש והוא התחייב להיות לנו לאלוקים. ולהדגשת כריתת הברית מחדש אנו תוקעים בשופר של איל, כדי להחיות את חוית הברית הראשונה המתחדשת. עוד נאמר "שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים", ומאחר שבקשנו הרי

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כְהֵן

הוא שומע מיד – ובכך אנו, עמו ישראל, מריעים את התרועה שאותה הוא שומע ברחמים.

הרי שדווקא בראש השנה יש לתקוע על סדר הברכות, כיוון שהברכות אינן רק הבעת משאלה ושאיפה, אלא מילוי הבקשה והגשמת השאיפה, וזה בא לידי ביטוי בתקיעתנו.

אבל כל זה בציבור. הציבור יכול להמליכו יתב', אבל היחיד אינו יכול להצהיר "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" שכן יחיד הוא. הוא יכול רק לבקש ולייחל לכך. אם כן תפילת היחיד היא כתפילת כל השנה המצפה להגשמה ומילוי, ולכן אי אפשר לתקוע במהלכה, שכן זהו הפסק בתפילה, אלא רק לאחריה.

אבל באמת תקנו חכמים שהציבור יתפללו בלחש לפני ההצהרה המשותפת של "מלוך על כל העולם כולו בכבודך", שכן אמירת הש"ץ את המילים הללו חייבת לייצג את השאיפה המשותפת של הציבור. אחרת אלו מלים ריקות ללא תוכן. רק כשהתפלל הציבור בלחש, ושפך את תחינתו למלכותו יתב' בעולם, רק אז יכול הש"ץ להצהיר בשליחות כולם "מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון". הנה אף שתפילת הלחש היא חובה והכשר לתפילת הש"ץ, מכל מקום תפילת הציבור המיוחדת לראש השנה היא דווקא תפילת הש"ץ המשותפת לכולם, ודווקא בה שייכת התקיעה המבטאת את הבטחון והידיעה הגמורים כי בעצם התפילה באה הגשמת הבקשה, והקב"ה נעשה למלך עלינו.

ואולי נוכל להבין שמץ מן הסוד שבמנהג שכן לתקוע בלחש. ה"אבני נזר" אמר פעם כי אף שקללתו של הנחש "ועפר תאכל כל ימי חיידך" לכאורה ברכה היא, שמוזנותיו מצויים לו בכל מקום. שכן מאמר הגמ' ביומא (ע"ה ע"א):

"בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם וכו', אבל הקב"ה אינו כן, קלל את הנחש – עולה לגג מוזנותיו עמו, יורד למטה – מוזנותיו עמו".

מכל מקום הקללה הגדולה ביותר היא שאין הקב"ה חפץ שיחסרו לנחש מוזנותיו כדי שלא יבוא לפניו בתפילה. מאיסת הבורא יתב' בתפילת הנברא היא העונש והקללה הגדולים ביותר.

וניתן לומר כי מה שיש לאדם צרכים לפרנסה ורפואה וכדומה, הכל משום שמתאוה הקב"ה לתפילתו כלתפילתם של הצדיקים. כדאי להצטרך כדי לזכות להתפלל, והצורך נברא כדי להתפלל עליו דווקא בתפילה בלחש, שלא כהצהרת הבטחון והשמחה שכתפילת הציבור, היא היא עיקר הכל. שורש התפילה הוא בהרגשת החסרון, והרגשה זו טובה אף יותר מן המילוי שלה – מצד מה. ולכן ניתן להבין כי ברגע שחסרון מלכותו של הקב"ה מורגש על ידי האדם, דווקא אז יש לתקוע, משום שבהרגשה זו טמון שורש הנצחון הבא אחר כך לידי ביטוי.

הרי שהוטעם גם המנהג שאין תוקעים בלחש, וגם המנהג לתקוע בלחש. אבל כתב ה"אבני נזר" שלכלל הציבור – ולדברינו הם אלה המצפים למילוי משאלותיהם, ולא יחיד

קוֹבֵץ שִׁפְתֵי כַהֵן

המגולה היודעים להעריך את עצם המשאלה והחסרון – עדיף שלא לתקוע בלחש, אלא רק בחזרת הש"ץ.

ויהי רצון שנזכה לקבל מלכותו יתב' עלינו באמת, ולעשות רצונו תמיד בלב שלם, נשתחרר מעול עבדים לעבדים ונזכה לשנה טובה ומתוקה.